

BEATA SKRZYDLEWSKA – LUBLIN

TWÓRCY MUZEUM DIECEZJALNEGO W PŁOCKU I ICH ROLA W KSZTAŁTOWANIU SIĘ JEGO STRUKTUR I DZIAŁALNOŚCI

Muzeum Diecezjalne w Płocku, powstało w 1903 roku, przy okazji przebudowy katedry płockiej, działa nieprzerwanie i prężnie do dnia dzisiejszego, poza okresem II wojny światowej. Warte jest ono ze wszelkich miar uwagi, bowiem jest muzeum ważnym i oryginalnym, gdyż wnosi wiele do rozwoju muzealnictwa kościelnego w Polsce. To pierwsze Muzeum Diecezjalne w Królestwie Polskim. Dla należytego funkcjonowania wybudowano pierwszy (i jedyny w Polsce do końca lat 80-tych XX w.) budynek – projektu Stefana Szyllera, któremu z góry przeznaczono funkcję muzealną. To właśnie tutaj pracownicy muzeum realizowali postulaty zawarte w wydanym w 1924 roku. Rozporządzeniu w sprawie sztuki świętej papieża Piusa XI, przeprowadzając m.in. gruntowną inwentaryzację zabytkowych obiektów na terenie diecezji. Z inicjatywy dyrektora Muzeum ks. Aleksandra Dmochowskiego wydano w 1928 roku. Statut – pierwszy i jedyny do 1937 roku statut muzeum diecezjalnego w Polsce¹. Aktualnie praca skoncentrowana jest szczególnie na działalności wystawienniczej i konserwatorskiej.

Przy okazji jaką jest przypadająca właśnie w 2003 roku setna rocznica istnienia Muzeum i dziesiąta rocznica śmierci ks. dyrektora Lecha Grabowskiego, warto wspomnieć o twórcach tej placówki. Przybliżyć sylwetki tych ludzi, których inicjatywa, energia, koncepcja, trafna myśl i wyobraźnia twórcza, były bodźcem do powołania Muzeum Diecezjalnego w Płocku.

Celem osób, które przyczyniły się do powstania Muzeum Diecezjalnego w Płocku, było ukazanie młodszym pokoleniom historii i zachowanie kultury tego regionu, przez ochronienie pamiątek przeszłości przed zniszczeniem. Ludzie ci, to głównie osoby duchowne związane mocno z całym środowiskiem płockim, włączając się aktywnie w działalność kulturalną miasta, związani byli z działa-

¹ P. Broniński, *Statut Muzeum Diecezjalnego w Płocku*, Płock 1928.

jącym do dnia dzisiejszego Towarzystwem Naukowym Płockim². Współpraca ta rozciągała się na założony w 1931 roku Klub Artystyczny Płocczan, zwłaszcza na działalność sekcji plastycznej³.

Na powstanie w 1903 roku Muzeum Diecezjalnego w Płocku i jego działanie miało wpływ zaangażowanie, i praca wielu osób, począwszy od księdza biskupa Jerzego Szembeka (15 IV 1901 – 9 IX 1903), za zgodą którego muzeum powołano, arcybiskupa Antoniego Juliana Nowowiejskiego, poprzez osoby kustoszów, a zwłaszcza dyrektorów: ks. Tomasza Kowalewskiego, ks. Aleksandra Dmochowskiego, ks. Lecha Grabowskiego i aktualnego dyrektora ks. Bronisława Gwiadzę.

Prezentację rozpocząć należy od przybliżenia sylwetki Antoniego Juliana Nowowiejskiego, późniejszego arcybiskupa diecezji płockiej, ponieważ to on właśnie przyczynił się szczególnie do powstania tej placówki⁴. Ksiądz Antoni Nowowiejski w 1900 roku został powołany na stanowisko prokuratora katedry, a od 1903 roku na prepozyta – zajmował się odtąd sprawami gospodarczymi związanymi z jej odnawianiem. Właśnie wówczas, podczas restauracji katedry zrodziła się myśl o wybudowaniu muzeum. Z jego to inicjatywy powstało pierwsze w Królestwie Polskim Muzeum Diecezjalne⁵. Dnia 12 czerwca 1908 roku

² Towarzystwo Naukowe Płockie założone zostało w 1820 roku jako trzecie z kolei w Królestwie Polskim, po Towarzystwie Królewskim Przyjaciół Nauk w Warszawie i Towarzystwie Przyjaciół Nauk w Lublinie. Działalność Towarzystwa Naukowego Płockiego przejawiała się początkowo w powołaniu muzeum regionalnego, prowadzeniu badań, założeniu biblioteki, a także w działalności wydawniczej. Po klęsce powstania listopadowego działalność Towarzystwa została zawieszona. Reaktywowane zostało w 1907 roku, zob. A. J. Nowowiejski, *Płock. Monografia historyczna*, wyd. 1, Płock 1917, wyd. 2, Płock 1930, s. 642-654; J. Stefański, *Płock od A do Z*, Płock 1995, s. 422-426.

³ Klub Artystyczny Płocczan (KAP) założony został w 1931 roku i działał do września 1939 roku. Działalność KAP-u prowadzona była w trzech sekcjach: plastycznej, literackiej i muzycznej. Próba wznowienia działalności KAP-u w 1947 roku zakończyła się niepowodzeniem, zob. [b.t.], „Dziennik Płocki”, 39 (1931) s. 3; tamże, 71 (1931) s. 3; Stefański, *Płock*, s. 183.

⁴ Antoni Julian Nowowiejski urodził się 11 lutego 1858 roku we wsi Lubienia pod Opatowem. Niemal całe swoje życie związał z Płockiem, do którego przybył wraz z rodzicami w 1873 roku. Rok później wstąpił do płockiego Seminarium Duchownego. W 1878 roku wysłany został na studia teologiczne do Akademii Duchownej w Petersburgu, które ukończył w 1882 roku przyjmując rok wcześniej święcenia kapłańskie. Po powrocie do Płocka został mianowany profesorem Seminarium Duchownego, zaś w latach 1901-1908 pełnił funkcję rektora seminarium. Dnia 12 czerwca 1908 roku na wniosek papieża Piusa X mianowany został biskupem płockim, zaś Pius XI mianował go arcybiskupem. Dnia 28 lutego 1940 roku został wywieziony do Słupna, gdzie przebywał do 2 czerwca 1941 roku. Ze Słupna przewiezony został do obozu w Działdowie, gdzie zmarł 28 maja 1941 roku, zob. M. Grzybowski, *Antoni Julian Nowowiejski (1858-1941)*, w: *Arcybiskup Antoni Julian Nowowiejski (1908-1941). W pięćdziesiątą rocznicę męczeńskiej śmierci*, red. A. Suski, W. Góralski, T. Żebrowski, Płock 1991, s. 9-27.

⁵ S. Szymborski, *O architekturze katedry płockiej*, w: *Księga Pamiątkowa Mariańska*, t. 1, Lwów, s. 28; Grzybowski, *Antoni Julian Nowowiejski (1858-1941)*, s. 11.

Antoni Julian Nowowiejski został mianowany przez papieża Piusa X biskupem płockim i pomimo nowych obowiązków zainteresowany był nadal sprawami związanymi z ochroną zabytków⁶.

Po zjeździe biskupów zorganizowanym w dniach 12-13 stycznia 1916 roku, opracował w formie broszury wzór rejestru majątków kościelnych, dla obiektów architektury, jak i obiektów ruchomych⁷. Kierował także Komitetem Diecezjalnym Płockim Opieki nad Przedmiotami Sztuki i Archeologii Kościelnej, który dokonał inwentaryzacji zabytków sztuki sakralnej w parafiach diecezji płockiej⁸. Dnia 8 grudnia 1922 roku nadał gremium kanonickiemu nowy zbiór statutów⁹, w którym poruszono kwestie związane z wyborem kuratora Muzeum Diecezjalnego¹⁰. Dzięki jego wsparciu finansowemu w latach 1929-1930 rozbudowano Muzeum Diecezjalne¹¹.

Kolejną postacią która wywarła, znaczący wpływ na charakter płockiego muzeum, działającą za aprobatą arcybiskupa Nowowiejskiego, był ks. Tomasz Kowalewski¹². Na nim spoczęła odpowiedzialność zorganizowania muzeum od podstaw, i to jaki ma ono charakter nawet w dniu dzisiejszym, było w ogromnej mierze jego zasługą.

Ksiądz Tomasz Kowalewski był znanym w środowisku płockim kolekcjonerem zabytków i znawcą historii sztuki¹³. Nie dziwi więc fakt, że zaraz po wzniesieniu budynku muzealnego i po zmagazynowaniu w nim obiektów pozostałych po przebudowie katedry, został powołany na stanowisko kustosa placówki. Tam

⁶ Grzybowski, *Antoni Julian Nowowiejski*, s. 9; Stefański, *Płock*, s. 260.

⁷ Hospes [A. J. Nowowiejski], *Konferencje Episkopatu prowincji warszawskiej 1906-1918. Kartka z dziejów Kościoła Polskiego*, „Ateneum Kapłańskie”, 38 (1946) s. 124; Il. Karbownik, *Wkład abpa Antoniego Juliana Nowowiejskiego w prace konferencji biskupów polskich w latach 1906-1939*, w: *Arcybiskup Antoni Julian Nowowiejski*. Płock 1991, s. 243.

⁸ Grzybowski, *Antoni Julian Nowowiejski*, s. 12.

⁹ Do podjęcia takiej decyzji zmusiło promulgowanie przez papieża Benedykta XV w 1917 roku Kodeksu Prawa Kanonicznego a tym samym zaistniała konieczność dostosowania statutów biskupa Jerzego Szembeka (1901-1903) do wymogów prawa kodeksowego, zob. *Statuta Capituli Cathedralis Plocensis*, Plociae, [b.r.]; W. Góral ski, *Statuty kapituły płockiej nadane przez Antoniego Juliana Nowowiejskiego, biskupa płockiego*, w: *Arcybiskup Antoni Julian Nowowiejski*, Płock 1991, s. 185-202.

¹⁰ *Statuta Capituli Cathedralis Plocensis*, pkt 68, s. 29; zob. Góral ski, *Statuty kapituły płockiej*, s. 197.

¹¹ Tamże.

¹² Ksiądz Tomasz Kowalewski przyjął święcenia kapłańskie w 1880 roku, w 1900 roku otrzymał pierwszą nominację wprowadzającą do gremium kapitulnego.; zob. W. Góral ski, *Skład osobowy kapituły płockiej w okresie rządów diecezją arcybiskupa Antoniego Juliana Nowowiejskiego*, w: *Arcybiskup Antoni Julian Nowowiejski*, s. 203-217; A. Dmochowski, *Śp. ks. prałat Tomasz Kowalewski twórca i dyrektor Muzeum Diecezjalnego w Płocku*, „Dziennik Płocki”, (1927) nr 300, s. 2; Nowowiejski, *Płock*, s. 376; [b.a.], *Kowalewski Tomasz*, „Podręczna Encyklopedia Kościelna”, t. 21/22, Warszawa 1904-1916, s. 375-376.

¹³ [b. a. t.], „Echa Płockie i Łomżyńskie”, 92 (1900) s. 2; Stefański, *Płock*, s. 251.

też pełnił funkcję archiwisty¹⁴. Trzon zarządzanego przez niego Muzeum Diecezjalnego stanowiły obiekty wycofane z kultu, a także elementy architektoniczne pozostałe po renowacji katedry. Ksiądz T. Kowalewski przekazał muzeum otrzymane w 1900 roku po Franciszku Tarczyńskim zbiory archeologiczne¹⁵.

Po przebudowie katedry w 1903 roku bibliotekę katedralną umieszczono w Muzeum Diecezjalnym. Ksiądz T. Kowalewski zajął się katalogowaniem i odpowiednim rozmieszczeniem księgozbioru liczącego 2.724 dzieła drukowane i 148 kodeksów pergaminowych i papierowych¹⁶.

Efektom prac muzealnych były wydane przez niego drukiem katalogi: Spis Inwentarza przedmiotów archeologicznych i pamiątek historycznych Franciszka Tarczyńskiego oddanych rejentalnie w 1900 roku ks. Tomaszowi Kowalewskiemu, kanonikowi katedry plockiej i przez tegoż ofiarowanych Muzeum Diecezjalnemu w Płocku, a także Katalog obrazów starej szkoły w Muzeum Diecezjalnym w Płocku. Katalog obrazów podarowanych w 1906 roku Muzeum Diecezjalnemu przez ks. Józefa Mrozowskiego z Warszawy¹⁷. Sporządził także katalog dzieł sztuki znajdujących się w skarbcu katedralnym¹⁸. Wiadomo też, że podjął się próby skatalogowania zbiorów muzealnych rękopisów oraz pasów polskich. Niestety, prace te nie ukazały się w druku¹⁹.

Angażował się także w działalność kulturalną miasta, już podczas pracy w muzeum przyczynił się do reaktywowania Towarzystwa Naukowego Płockiego, którego celem było m.in. gromadzenie danych etnograficznych i arche-

¹⁴ Ksiądz Tomasz Kowalewski oprócz tego, że był archiwistą i kuratorem Muzeum Diecezjalnego, był również administratorem parafii Pilichowo, a także nauczycielem religii w gimnazjum męskim w Płocku, zob. *Catalogus ecclesiarum et utriusque cleri tam saecularis quam regularis Dioecesis Plocensis pro anno Domini 1907*, w: *Directorium seu Ordo divini officii ac Missarum ad usum Dioeceseos Plocensis pro anno Domini 1907*, Plociae [b.r.], s. 14; G ó r a l s k i, *Skład osobowy kapituły plockiej*, s. 205.

¹⁵ [b.a.t.] „Echa Plockie i Łomżyńskie”, 73 (1900) s. 2; [T. K o w a l e w s k i], *Spis inwentarza przedmiotów archeologicznych i pamiątek historycznych Franciszka Tarczyńskiego oddanych rejentalnie w 1900 roku ks. Tomaszowi Kowalewskiemu, kanonikowi katedry plockiej i przez tegoż ofiarowanych Muzeum Diecezjalnemu w Płocku*, wyd. T. Kowalewski, Płock 1908; N o w o w i e j s k i, *Płock*, s. 433-434, s. 443-444; Stefański, Płock, s. 251.

¹⁶ Księgozbiór przeniesiono w 1926 roku do nowej biblioteki Seminarium Diecezjalnego w Muzeum pozostawiono wówczas 13 kodeksów pergaminowych; zob. N o w o w i e j s k i, *Płock*, s. 482; Stefański, Płock, s. 22-23.

¹⁷ Spis Inwentarza przedmiotów archeologicznych i pamiątek historycznych; [T. K o w a l e w s k i], *Katalog obrazów starej szkoły w Muzeum Diecezjalnym w Płocku*, wyd. T. Kowalewski, Płock 1908.

¹⁸ T. K o w a l e w s k i, *Skarbiec katedry plockiej*, Płock 1908; zob. K. C z a r n e c k i, *Plockie życie artystyczne*, Płock 1990, s. 57.

¹⁹ W Archiwum Seminarium Duchownego w Płocku wśród szczytkowych dokumentów dotyczących Muzeum Diecezjalnego w Płocku, przechowywana jest teczka z nielicznymi dokumentami pozostawionymi po ks. Tomaszowi Kowalewskiemu. Wśród nich znajdują się dwa zeszyty poświęcone jego pracy w Muzeum jeden z nich świadczy o pracy nad katalogiem rękopisów i pasów polskich, zob. T. Kowalewski, Zeszyt nr 2, Archiwum Diecezjalne Płockie (dalej: ADP), 1916.

ologicznych dotyczących guberni płockiej²⁰. Brał czynny udział w odnawianiu katedry płockiej. Był m.in. jednym z fundatorów ołtarza Serca Jezusowego wykonanego w fabryce marmurów Urbanowskiego w Łodzi według projektu Stafana Szyllera²¹.

Bez wahania można stwierdzić, że ks. Kowalewski był twórcą muzeum płockiego, uporządkował zbiory i podjął się pierwszych prób zewidencjonowania obiektów muzealnych. Ksiądz Kowalewski zmarł 23 XII 1927 roku²².

Jeszcze za życia ks. T. Kowalewskiego opiekę nad muzeum powierzono ks. Aleksandrowi Dmochowskiemu²³. W latach 1925-1938 roku był drugim z kolei dyrektorem Muzeum Diecezjalnego w Płocku.

Po powrocie z Włoch ks. Dmochowski ostatnie lata wojny spędził na Podkarpaciu²⁴. Wówczas też postanowił rozpocząć studia artystyczne. W latach 1918-1922 studiował na Wydziale Malarstwa Akademii Sztuk Pięknych w Krakowie²⁵. Po ich ukończeniu powrócił do Płocka, gdzie powierzono mu stanowisko referenta do spraw sztuki w kurii płockiej²⁶. W 1924 roku został mianowany profesorem

²⁰ W marcu 1907 roku Towarzystwo Naukowe Płockie zostało reaktywowane na podstawie statutu zatwierdzonego przez władze guberni płockiej; zob. Nowowiejski, *Płock*, s. 646; Stefański, *Płock*, s. 422-423.

²¹ Tomasz Kowalewski przeznaczył na potrzeby ołtarza 4.000 rubli reszta pieniędzy pochodziła ze zorganizowanej w diecezji kwesty., zob. Macieszyna, *Katedra płocka*, Płock 1922, s. 17; Nowowiejski, *Płock*, s. 30.

²² Dmochowski, *Śp. ks. prałat Tomasz Kowalewski*, s. 2; P. Dmochowski, *Śp. ks. prałat Tomasz Kowalewski*, „Miesięcznik Pasterski Płocki” (dalej cyt. MPP), 1 (1928), s. 38-40; *Śmierć i pogrzeb ks. prałata Kowalewskiego*, MPP, (1928) nr 1, s. 36; Czarniecki, *Płockie życie artystyczne*, s. 142.

²³ Już od młodych lat wykazywał zainteresowanie sztukami plastycznymi. Nie od razu jednak zrealizował swoje artystyczne plany. Po ukończeniu gimnazjum w Łomży zdecydował się na podjęcie nauki w Seminarium Duchownym w Płocku, po ukończeniu którego otrzymał w 1904 roku święcenia kapłańskie. Jednak już na początku swojej duszpasterskiej drogi włączał się w „akcje artystyczne”, np. w 1908 roku, podczas malowania wnętrza płockiego kościoła parafialnego wraz z ks. Ignacym Lasockim, objął nad pracami nadzór artystyczny. W styczniu 1911 roku wygłosił cykl odczytów o sztuce, zob. K. Mayzner, *Ksiądz – artysta. Wspomnienie o ks. kan. Aleksandrze Dmochowskim*, „Życie Mazowsza”, 4 (1938) s. 201; zob. *Catalogus an. 1931*, t. 15; H. Chodakow, *Dmochowski Aleksander*, w: *Polski słownik biograficzny*, t. 5, Kraków 1935, s. 203; L. Grabowski, *Dmochowski Aleksander*, w: *Encyklopedia katolicka*, t. 3, Lublin 1979, kol. 1359-1360; W. Mąkowski, *Śp. ks. kan. Aleksander Dmochowski, dyrektor Muzeum Diecezjalnego w Płocku*, „Głos Mazowiecki”, 5 (1939) s. 3-4; K. Mayzner, *Wspomnienie o śp. ks. Al. Dmochowskim*, „Głos Mazowiecki”, 5 (1939) s. 4; tenże, *Ksiądz – artysta*, „Życie Mazowsza”, 12 (1938) s. 200-203; M. Grzybowski, *Dmochowski Aleksander*, w: *Słownik polskich teologów katolickich*, t. 5, Warszawa 1981-1983, s. 307-308; Góralski, *Skład osobowy kapituły płockiej*, s. 210-216

²⁴ Chodakow, *Dmochowski Aleksander*, s. 203.

²⁵ Mayzner, *Ksiądz-artysta*, s. 201; Chodakow, *Dmochowski Aleksander*, s. 203; L. Grabowski, *Dmochowski Aleksander*, w: *Encyklopedia katolicka*, t. 3, kol. 1359.

²⁶ Grabowski, *Dmochowski Aleksander*, kol. 1359.

historii sztuki²⁷. Wykłady z zakresu sztuki kościelnej prowadził w Seminarium Duchownym i w Gimnazjum Męskim im. św. Stanisława Kostki²⁸.

W 1925 roku ks. Dmochowski został powołany na stanowisko dyrektora Muzeum Diecezjalnego²⁹. Z muzeum tym związany był już nieco wcześniej jako członek Wojewódzkiej Komisji Konserwatorskiej. Od momentu przejęcia funkcji dyrektora został jej przewodniczącym. Ksiądz A. Dmochowski w swojej działalności muzealnej koncentrował się na nadaniu muzeum określonego kształtu. Pracę rozpoczął od przeprowadzenia inwentaryzacji obiektów muzealnych wprowadzając dane do ksiąg inwentarzowych. Od 1926 roku zgodnie z zaleceniem Stolicy Apostolskiej, realizując rozporządzenie papieża Piusa XI w sprawie sztuki świętej, pod jego kierownictwem przeprowadzono inwentaryzację obiektów na terenie diecezji płockiej³⁰. Dzięki tej działalności obiekty spisano, sklasyfikowano i usystematyzowano w inwentarzu, pozostawiając około stu tek inwentaryzacyjnych wraz z dokumentacją fotograficzną. Przeprowadzana systematycznie inwentaryzacja pozwoliła uratować wiele obiektów. Duża część eksponatów z terenu została przeniesiona do Muzeum Diecezjalnego. Ksiądz Dmochowski o przeprowadzanych na terenie diecezji pracach inwentaryzatorskich informował płoćczan na łamach miesięcznika *Życie Mazowsza*³¹.

Podczas jego pracy w muzeum wydano w 1928 roku statut, niezwykle istotny dla precyzyjnego określenia zadań i zakresu działania placówki³².

W związku z coraz większą liczbą eksponatów, pozyskanych głównie dzięki przeprowadzanej inwentaryzacji, ks. dyrektor A. Dmochowski, zdecydował się na powiększenie budynku muzealnego i urządzenie na nowo ekspozycji. Przebudowę przeprowadzono w latach 1929-1930³³.

Będąc dyrektorem muzeum, pozostawał również czynnym artystą, malował obrazy o treści religijnej głównie dla kościołów diecezji płockiej. Dla kościoła

²⁷ Chodakow, *Dmochowski Aleksander*, s. 203; Grabowski, *Dmochowski Aleksander*, kol. 1359.

²⁸ Tamże, kol. 1359.

²⁹ Tamże.

³⁰ Mayzner, *Ksiądz-artysta*, s. 201; Chodakow, *Dmochowski Aleksander*, s. 203; Grabowski, *Dmochowski Aleksander*, kol. 1359; R. Knapiński, *Muzeum Diecezjalne w Płocku*, „Archiwa, Biblioteki i Muzea Kościelne”, 54 (1986) s. 111-112.

³¹ A. Dmochowski, *Z teki inwentaryzacyjnej Mazowsza Płockiego*, „Życie Mazowsza”, 1 (1935) nr 1, s. 20-24; nr 2, s. 57-58; nr 3, s. 84-86; nr 4, s. 122-124; nr 6, s. 178-181; nr 7, s. 201-203; nr 8, s. 226-227; nr 9/10, s. 263-264; nr 11, s. 283-284; nr 12, s. 309-311; 2 (1936) nr 1, s. 19-20; nr 2, s. 33-34; nr 3, s. 53-54; nr 4/5, s. 108; nr 6, s. 113; nr 7, s. 140-141; nr 8/9, s. 165-167; nr 10/11, s. 191-193; nr 12, s. 201-202; 3(1937) nr 1, s. 17-18; nr 2, s. 38-39; nr 3, s. 58-59; nr 4/6, s. 69-70; nr 7/8, s. 127; nr 11, s. 176-177; nr 12, s. 196-197.

³² Broniński, *Statut Muzeum Diecezjalnego*; zob. Knapiński, *Muzeum Diecezjalne*, s. 111-112.

³³ Grabowski, *Dmochowski Aleksander*, kol. 1359; Knapiński, *Muzeum Diecezjalne*, s. 110.

w Gąbinie namalował obraz Świętego Mikołaja zaś dla jednego z kościołów płockich obraz Świętego Stanisława Kostki³⁴. Był także autorem portretów m.in. Arcybiskupa Antoniego Nowowiejskiego³⁵. Prezentował swoje prace na wielu wystawach. W 1927 roku wziął udział w wystawie zorganizowanej w Gimnazjum im. S. Małachowskiego poświęconej m.in. jego twórczości malarskiej, gdzie zaprezentował cykl Madonn³⁶.

W 1929 roku zaprezentował swoje prace w I Okręgowej Wystawie Regionalnej w salach Gimnazjum im. Władysława Jagiełły, zaś w grudniu 1930 roku na Wystawie Mariańskiej³⁷. Będąc członkiem Klubu Artystycznego Płoczan wygłaszał, tak jak przed I wojną światową, wykłady z zakresu historii sztuki³⁸. Bogatą działalność Dmochowskiego na polu kultury przerwała śmierć, zmarł on nagle 31 grudnia 1938 roku³⁹.

Postać kolejnego dyrektora ks. Lecha Grabowskiego odcisnęła na muzeum szczególny ton. Lech Grabowski po otrzymaniu świadectwa dojrzałości w 1928 roku odbył w latach 1928-1932 studia na Uniwersytecie Warszawskim uwieńczone tytułem magistra nauk humanistycznych⁴⁰. Dopiero po ich ukończeniu zdecy-

³⁴ Chodałow, *Dmochowski Aleksander*, s. 203; Grabowski, *Dmochowski Aleksander*, kol. 1359-1360.

³⁵ Tamże.

³⁶ Prezentowane tam były także prace Władysławy Kozłowskiej-Stanisławskiej, Ryszarda Oknińskiego i Witolda Szaniawskiego, zob., „Dziennik Płocki”, 69 (1927) s. 3; 75 (1927) s. 3; M. Rościszewska, *Wystawa obrazów w sali Gimnazjum Męskiego im. Małachowskiego*; tamże, 81 (1927) s. 2; Czarniecki, *Płockie życie artystyczne*, s. 141.

³⁷ „Dziennik Płocki”, 118 (1929) s. 3; *Miesięcznik po I Okręgowej Wystawie Regionalnej 1929 roku w Płocku*, „Miesięcznik Ilustrowany Mazowsze Płockie i Kujawy”, (1929) nr 5, s. 76-77; A. Chętnik, *Wystawa Regionalna w Płocku*, „Ziemia”, 15/16 (1929) s. 280-283; Czarniecki, *Płockie życie artystyczne*, s. 146-147; „Dziennik Płocki”, 289 (1930) s. 3.

³⁸ Podczas Wystawy Sztuki Płoczan wygłosił odczyt „Fresk, witraż, mozaika”. Z okazji obchodów 15-lecia Niepodległości Polski w Klubie Artystycznym odczyt na temat: „Rozwój form w architekturze”. 28 stycznia 1934 roku „O przyszłości sztuki religijnej” w listopadzie 1934 roku „Sztuka starożytności”, zob. „Dziennik Płocki”, 56 (1932) s. 3; „Głos Mazowiecki”, 189 (1933) s. 3; 22 (1934) s. 1; 265 (1934) s. 3; Czarniecki, *Płockie życie artystyczne*, s. 121, 126.

³⁹ Maysner, *Ksiądz-artysta*, s. 200; tenże, *Wspomnienie o śp. ks. Al. Dmochowskim*, „Głos Mazowiecki”, 5 (1939) s. 4; tenże, *Śp. ks. kan. Aleksander Dmochowski*, „Głos Mazowiecki”, 1 (1939) s. 1; W. Mąkowski, *Śp. ks. kan. Aleksander Dmochowski, dyrektor Muzeum Diecezjalnego w Płocku*, „Głos Mazowiecki”, 5 (1939) s. 3-4; W. Ziółkowski, *Wspomnienie niedzielnych nauk śp. kan. A. Dmochowskiego*, „Głos Mazowiecki”, 7 (1939) nr 13, s. 3; tenże, *Ostatni dzień śp. ks. kan. Aleksandra Dmochowskiego*, „Głos Mazowiecki”, 7 (1939) nr 3, s. 3; [b.a.], *Eksportacja zwłok śp. ks. kan. Al. Dmochowskiego*, „Głos Mazowiecki”, 7 (1939) nr 2, s. 3; [b.a.], *Pogrzeb śp. ks. kan. Aleksandra Dmochowskiego*, „Głos Mazowiecki”, 7 (1939) nr 3, s. 3; Chodałow, *Dmochowski Aleksander*, s. 203; Grabowski, *Dmochowski Aleksander*, kol. 1359; Grzybowski, *Dmochowski Aleksander*, s. 307-308.

⁴⁰ Ksiądz Lech Grabowski urodził się 3 października 1908 roku w Starej Siciawie, wraz z rodzicami w 1920 roku przeniósł się do Płocka, gdzie uczęszczał do Gimnazjum im. Króla Władysława Jagiełły; L. Grabowski Życiorys, Akta personalne nr 365, Archiwum Diecezjalne Płockie;

dował się na wstąpienie do Seminarium Duchownego w Płocku. Po zakończeniu studiów teologicznych w 1938 roku otrzymał święcenia kapłańskie⁴¹. Dnia 15 sierpnia 1939 roku został powołany na stanowisko dyrektora Muzeum Diecezjalnego w Płocku⁴². Jednak już 9 kwietnia 1940 roku został aresztowany i osadzony kolejno w obozach koncentracyjnych w Działdowie i Dachau⁴³.

Po zakończeniu II wojny światowej przebywał we Francji, gdzie w latach 1945-1951 uzupełniał swą wiedzę na Fakultecie Filozoficznym na Uniwersytecie Paryskim⁴⁴. Studia uwieńczył doktoratem z zakresu filozofii⁴⁵. Jeszcze w trakcie studiów filozoficznych w 1950 roku rozpoczął studia z historii sztuki w „École du Louvres” przy Instytucie Paryskim – uwieńczone w 1952 roku stopniem bakałarza⁴⁶. Do Płocka powrócił początkiem 1959 roku.

Zasób zdobytej wiedzy, dyplom „École du Louvres” dający prawo do udziału w międzynarodowych komisjach ekspertyz i praw z zakresu historii sztuki kwalifikowały go do podjęcia stanowiska kierownika muzeum. Początkowo pełnił rolę zastępcy kuratora Muzeum Diecezjalnego a z dniem 1 czerwca 1959 roku – ponownie jak przed dwudziestu laty, został powołany na stanowisko dyrektora Muzeum⁴⁷. Funkcję tę pełnił już nieprzerwanie przez trzydzieści lat.

Dnia 10 lipca 1959 roku został członkiem Komisji Konserwatorsko-Artystycznej Diecezji Płockiej⁴⁸. Wchodził również w skład Diecezjalnej Komisji Sztuki Kościelnej, powołanej 29 lutego 1968 roku na podstawie 46 punktu Konstytucji o liturgii świętej⁴⁹.

Wchodząc w skład tej Komisji, wizytował parafie w całej diecezji, gdzie wydobywał obiekty przeznaczone do konserwacji, a te które nie znajdowały się w odpowiednich warunkach przenosił do Muzeum Diecezjalnego⁵⁰. Został także

L. Grabowski, *Sylwetka duchowa arcybiskupa Antoniego Juliana Nowowiejskiego*, w: *Arcybiskup Antoni Julian Nowowiejski*, s. 419.

⁴¹ Grabowski, *Życiorys*, s. 1; Stefański, *Płock*, s. 135.

⁴² L. Grabowski, *List do bpa Bogdana Sikorskiego - Paryż, 21 V 1974 roku*, „Akta Personalne”, nr 365 (b.n./1974), ADPł; Stefański, *Płock*, s. 134-135.

⁴³ Tamże.

⁴⁴ Grabowski, *Życiorys*, s. 1; Stefański, *Płock*, s. 135.

⁴⁵ Tamże.

⁴⁶ Tamże.

⁴⁷ B. Sikorski, Pismo z dnia 1 czerwca 1959 do księdza Lech Grabowski – „Akta Personalne” nr 365 (2410/59), ADPł, s. 1; Stefański, *Płock*, s. 135.

⁴⁸ Pismo Wikariusza kapitulnego z dnia 10 lipca 1959 roku, „Akta Personalne” nr 365 (3218/59), ADPł, s. 1; Pismo Wikariusza kapitulnego z dnia 7 lutego 1962 roku, „Akta Personalne” nr 365 (365/62), ADPł.

⁴⁹ Zob. *Konstytucja o liturgii świętej*, w: *Sobór Watykański II. Konstytucje, dekryty, deklaracje*, Poznań 1968, pkt. 46; B. Sikorski, Dekret z dnia. 29 lutego 1968 roku, Teczka personalna nr 365; „Akta Personalne” nr 365 (2410/59), ADPł, s. 1.

⁵⁰ O pracach informuje ksiądz Grabowski w sprawozdaniach i listach do biskupa Bogdana Sikorskiego. Tylko w ciągu 1973 roku 224 razy interweniował w sprawie ochrony zabytków, odbył 124 wyjazdy po terenie diecezji., zob. Grabowski, Pismo z dnia 21 stycznia 1974 roku, „Akta Per-

mianowany profesorem Seminarium Duchownego, wykładał historię sztuki i filozofię⁵¹.

Będąc przede wszystkim dyrektorem Muzeum Diecezjalnego w Płocku musiał je doprowadzić do stanu sprzed II wojny światowej. Od pierwszych dni swojego dyrektorowania przeprowadzał stopniowo remonty w zniszczonym wojną budynku. Kolejnym zadaniem, którego się podjął, była identyfikacja przedmiotów – tzn. weryfikacja i klasyfikacja ich pod względem wartości artystycznej, historycznej i konserwatorskiej.

Inwentaryzacja przeprowadzona w muzeum przez księdza Dmochowskiego stała się nieaktualna, gdyż część obiektów zaginęła w czasie II wojny światowej. Ksiądz Lech Grabowski zabiegał o ich odzyskanie.

W 1972 roku uzyskał także zgodę na wydanie Informatora o zbiorach Muzeum Diecezjalnego⁵². Już od początku lat osiemdziesiątych uważał, że siły i wiek nie pozwalają mu na prężne kierowanie muzeum. Prosił wielokrotnie o zwolnienie go z obowiązków dyrektora, jednak za każdym razem prośby jego rozpatrywano negatywnie⁵³. Ksiądz Lech Grabowski dyrektorem pozostał do śmierci w 1993 roku.

Aktualnie opiekę nad placówką sprawuje ksiądz Bronisław Gwiazda absolwent historii sztuki na Katolickim Uniwersytecie Lubelskim, wykładowca historii sztuki w Seminarium Duchownym w Płocku. Już za kadencji nowego dyrektora, odremontowano wiele pomieszczeń w których urządzono biura i pracownię konserwatorską.

Zainteresowania ks. Gwiazdy kierują się wyraźnie w stronę wystawiennictwa, co kwartał organizowana jest nowa wystawa. Są to wystawy okolicznościowe, ale częściej są one okazją do zaprezentowania dzieł sztuki twórców, którzy tematyce religijnej poświęcają swoją uwagę. Dzięki tym wystawom mają okazję zaistnieć młodzi artyści, co jednak wydaje się być szczególnie ważne są one wyjściem naprzeciw ludziom świeckim, są jakby zaproszeniem ich wspólnego przeżywania rzeczy wzniosłych ale i szarej codzienności, są rzeczywistym włączeniem ich do pracy w Kościele i na rzecz Kościoła.

Dzięki zapobiegliwości nowego dyrektora rozwija się także prężnie pracownia konserwatorska. Muzeum jest już po obchodach uroczystości stulecia istnienia.

---

sonalne” nr 365 (426/1974), ADPł; tenże, List do Biskupa Bogdana Sikorskiego, 21 maja 1974 roku Paryż, Ksiądz Lech Grabowski; „Akta Personalne” nr 365 (3416/74), ADPł, s. 1-2; tenże, Pismo z dnia 23 czerwca 1974 roku, „Akta Personalne”, nr 365 (4108/74), ADPł, s. 1; tenże, Pismo do Biskupa Bogdana Sikorskiego z 25 maja 1977 r, „Akta Personalne” nr 365 (2823/77), ADPł, s.1-2.

⁵¹ S t e f a n s k i, *Płock*, s. 135.

⁵² Muzeum Diecezjalne otrzymało od Naczelnego Zarządu Wydawnictw przy Ministerstwie Kultury i Sztuki pozwolenie na wydanie Informatora o Muzeum Diecezjalnym w Płocku, zob. L. Grabowski, Pismo do Biskupa Bogdana Sikorskiego, „Akta Personalne” nr 365(b.n./1972), ADPł.

⁵³ L. Grabowski, Pismo do Biskupa Bogdana Sikorskiego z 11 listopada 1981 roku, „Akta Personalne” nr 365 (290/81), ADPł; B. Sikorski, Pismo z dnia 28 listopada 1981 roku, „Akta Personalne” nr 365 (290/81), s. 1.

* * * * *

Opisując sylwetki powyższych osób chciałam zaprezentować tych którzy na obecną postać muzeum mieli wpływ największy, a więc arcybiskupa Juliana Nowowiejskiego i wszystkich byłych i obecnego dyrektora.

Mam świadomość jednak, że ich talent organizatorski znajduje także oparcie w pracownikach, którzy przez lata przewinęli się przez to muzeum: Michała du Laurans, ks. Ryszarda Knapińskiego, ks. Stefana Cegłowskiego, ks. Andrzeja Milewskiego pana Szymona Zarembę, i oni także wywierali, i wywierają ogromny wpływ na kształt muzeum.